

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

Людмила Єршова,
головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
доктор педагогічних наук, доцент

У процесі дослідження факторів впливу на вибір професії та розвиток професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів важливим є застосування гендерного підходу, який дозволяє виокремити особливості впливу сім'ї, ЗМІ та освітніх закладів на професійний вибір молоді обох статей. У результаті проведеного анкетування 570 учнів ПТНЗ (292 дівчини та 267 хлопців) було з'ясовано, що основними факторами впливу на їхній професійний вибір були власні переконання школярів (18,6%), поради батьків (16,7%) і близьких людей (13,3%), відвідування гуртків і секцій (12,5%), профорієнтаційна робота у школі (10%), її профілізація (7,6%) та профорієнтаційна робота ПТНЗ, до якого вони згодом і вступили (8,6%).

Гендерний аналіз відповідей учнів 1-2 курсів дозволив з'ясувати, що в питаннях професійної кар'єри більше дослухалися до порад батьків юнаки. Лише на третьому курсі кількість дівчат, схильних визнавати вирішальну роль батьківських порад (245), перебільшила кількість юнаків (231). Серед категорії учнів ПТНЗ, які професійний вибір зробили самостійно гендерні відмінності є незначними. На третьому курсі помітно вищу впливовість ЗМІ на уявлення учнів про правильність професійного вибору виявили хлопці (131), ніж дівчата (84). З бесід із викладачами ПТНЗ можна зробити висновок, що це пояснюється різним ставленням учнів і учениць до процесу підготовки самостійної роботи. Дівчата мають більшу вимогливість до якості самопідготовки, витрачають значно більше часу на підготовку до занять і тому менше уваги приділяють ЗМІ. Порівняння дії зовнішніх чинників на професійний вибір юнаків і дівчат засвідчує, що найбільший вплив на переконання молоді мали батьки й позашкільні установи, які відвідували учні загальноосвітніх шкіл. Школи, ПТНЗ та ЗМІ їм у цьому значно поступаються.

Аналіз динаміки мотивів вступу до ПТНЗ у 2014–2016 рр. показує зростання у 2016 р. кількості дітей, які намагаються обійти незалежне тестування, щоб спростити собі вступ до вищого навчального закладу. Відтак, вони не розглядають ПТНЗ як стартовий майданчик для розвитку професійної кар'єри. На основі аналізу гендерних особливостей мотивації молоді до вступу у ПТНЗ з'ясовано, що кількість хлопців, які прагнуть шляхом вступу до ПТНЗ спростити шлях до вищої освіти (191), суттєво

перевищує число так само вмотивованих дівчат (101). Натомість дівчата (383) чисельно переважають юнаків (288) у мотивації отримання професії задля якнайшвидшого працевлаштування. 52 % учениць ПТНЗ хочуть отримати професію й піти працювати. Це може бути непрямим свідченням того, що в даному соціальному контингенті дівчата менше орієнтовані на здобуття вищої освіти, ніж хлопці. Ця гендерна тенденція зберігається упродовж усього досліджуваного періоду.

Вивчення мотивації учнів ПТНЗ до успіху дозволило класифікувати мотиви на зовнішні та внутрішні й охарактеризувати уявлення учнівської молоді про фактори успішності. Серед зовнішніх мотивів успіху найбільш впливовими учні ПТНЗ вважають матеріальну забезпеченість та зв'язки батьків (9%). Майже однаковий відсоток становлять внутрішні чинники, сформовані на основі потреб вищого рівня, а саме: високий рівень освіти та професіоналізм (13,4%), віра в себе й високий рівень домагань (13,8%), чіткі життєві орієнтири й усвідомлені цілі (12,6%), почуття відповідальності та вимогливості до себе (11,8%), вольові якості та вміння (11,5%). Значним є також відсоток особистісних якостей, сформованих на основі потреб нижчого рівня, які, на думку учнів ПТНЗ, є сприятливими для досягнення професійного і кар'єрного успіху: гнучкість та вміння пристосовуватися до змін (13%), а також вміння «грати без правил» і використовувати всі засоби для досягнення власного успіху (8,7%). Застосування гендерного підходу до аналізу уявлень учнів про фактори професійного успіху дозволило виявити кілька помітних тенденцій: серед тих, хто вважає «гру без правил» важливим фактором професійного успіху, хлопці (493) кількісно переважають над дівчатами (418); дівчата (678) так само чисельно поступаються хлопцям (765) і у визнанні віри в себе, як потужного фактора успішності особистості.

Уявлення учнів професійно-технічних навчальних закладів про мотивацію до вибору професії та розвиток професійної кар'єри класифіковано за детермінантами й характером. З'ясовано, що вони визначаються: гендерними особливостями молоді; специфікою особистісної спрямованості, життєвими цілями, цінностями та орієнтирами особистості; рівнем домагань та рівнем розвитку самооцінки учнів; особливостями розвитку їх пізнавальної та емоційно-вольової сфери; широтою світогляду, обсягом соціогуманітарних знань; специфікою родинного виховання та фінансового становища; економічними й соціально-політичними обставинами. Аналіз розуміння учнями ПТНЗ потреб, які впливають на реалізацію й розвиток професійної кар'єри дозволив з'ясувати наступне: домінуючими у процесі планування та реалізації кар'єри для учнів ПТНЗ обох статей є потреби вищого рівня, але їх не можна вважати достатньо усвідомленими; середній і низький рівень розвитку когнітивної сфери зумовлює переважання потреби в існуванні порівняно з потребою у визнанні; несформованість «Я-концепції» особистості, занижений рівень самооцінки багатьох учнів зумовлюють відсутність достатньої віри в себе й пояснюють низький мотивуючий вплив потреби в успіху; більшість потреб вищого рівня учні не вважають для себе реальними, тому вони не

сприймаються в очах дітей як мотиватори. На основі дослідження факторів впливу на процес професійного самовизначення і самовдосконалення учнів ПТНЗ виокремлено найбільш потужні фактори, що набувають демотивуючої сили для учнівської молоді обох статей: недосконала економічна й освітня політика; нестабільна економіка та фінансове забезпечення родини; меркантильні виховні традиції сім'ї; відсутність у багатьох ПТНЗ центрів консультування молоді з розвитку професійної кар'єри.